

د احمد شاه بابا دیوان

سریزه

د

حبيب الله سرفېچ

تدوین او ترتیب

مومن موحد

۱۹۹۹/۱۳۷۸

کتاب پېژندنه:

نوم	: د احمد شاه بابا دیوان
سريزه	: حبيب الله رفيع
ترتيب او تدوين	: مومن موجد
کمپوزر	: نور محمد نور
کپور	: اېښاسافيت، پېښور پښتونخوا
د خپرېدو کال	: ۱۳۷۸ ۱۹۹۹
خپرونکی	: دانش کتابتون، قصه خواني، پېښور
	: تلفون: ۲۵۶۴۵۱۳

د خپرندوی یادښت

احمد شاه بابا د لوی افغانستان موسس او خواخوږی پښتون واکمن و چې د افغانانو د مېړانې تاریخ یې د نړۍ پر مخ ځلولی دی. دی له ومړه ډېرو جګړیزو خوځښتونو او یونونو سره سره یو فرهنگپال او فرهنگپال شخصیت هم و چې د ده له مېړانې سره د ده د شعر انگازې هم له ایران نه تر هنده پرتله سیمه خپرې وې. گرانو لوستوالو ته به د احمد شاه بابا د درانه شخصیت د واکمنۍ او چارو په اړه بشپړ معلومات وي او دا به هم ورته څرگنده وي چې هغه د سیمې پر څومره ستراتیژیک ځای واکمن و، ځکه نو د ده بې سارې بوختیاوې هم ورته څرگندې وې له دې سره سره چې ده بیا هم پښتو شعر وایه، له یو شاهکار پرته ورته بل څه نه شو ویلای. د ده د شعر دېوان دوه ځله خپور شوی لومړی ځل پر ۱۳۱۹ په کابل کې د لوی استاد پوهاند حبیبی او بیا د پېښور پوهنتون د پښتو اکاډمۍ له خوا خپور شوی، چې د لوستونکیو د مینې له امله له چاپېدا سره سم ترې تم شوی دی.

دانش کتابتون دې اړتیا ته په پاملرنه له ډېر مهال راهیسې دا هیله په زړه کې پالنه چې د سیمې د دغه نامتو واکمن د شعر دېوان د نوې خپرې په ترڅ په ټولې بڼه بیا خپور او رامنځته شوي ځلا له منځه یوسي. له نېکه مرغه یې د خپرېدا مهال اوس راوړسېد.

موږ هیله من یو چې د لوی احمد شاه بابا دېوان بیا خپراوي د پښتني فرهنگ په وده کې ارزښتمن وگڼل شي.

په درناوی

دانش کتاب خپرندوی پېښور

۱۳۷۸/۲/۱۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

د سريزي پر ځای

[۱]

پنځلسمه، شپاړسمه او اوولسمه پيړۍ د افغانستان په سياسي ژوند كښې ډېرې بدمرغيې پېږي وې، همدې بدمرغيو د ژوند پر ټولو اړخونو سيوري كړې و.

په دې پېړيو كښې افغانستان ملي حكومتونه نه لاسه ورکړي وو، د واک ځواکونه ډېر کمزوري، محلي اوکاواکه وو، د هېواد ختيځې سيمې د هند کورگانيانو لاندې کړې وې، د هېواد پر لوېديځو سيمو ايراني صفويانو خپله اچولې وه او د هېواد شمالي سيمې د ماوراءالنهر د شيباتيانو لاس ته لوېدلې وې. تر دې چې زمونږ هېواد دې پرديو ځواکونو تر خپل منځ د مقابلي ډگر گرځولې و او زمونږ پر خاوره به يې له يو بل سره جگړې کولې.

له دې سره - سره افغانان هم تسليم شوي نه وو که سياسي واکمنۍ يې کمزورې وې هم، ملي اراده يې پياوړې وه او د هېواد په گوټ گوټ كښې يې يرغلگرو او اشغالگرو ته پاڅونونه كول او دوی ته يې اساسي ستونځې راولاړولې.

په دې لړ کې د هېواد په ختیځو برخو کې پوره سل کاله
 روښاني غورځنگ په غورځنگ و او د دېمن پر نظامي، سیاسي،
 فکري او اقتصادي تاسیساتو یې بریدونه کول او هغه یې رانړول
 دا غورځنگ پر دېمن ظاهراً بریالی نه شو او د دېمن یې راونه
 پرخولای شو، خو د نورو غورځنگونو پیدا کولو ته یې لاره هواره کړه
 او د مبارزې زړې یې په ټول هېواد کې رازرغون کړل.
 د روښانیانو په پایڅوړ کې د ایمل خان مومند او دریا خان
 اړیدي لښکرو د مغلو په ککړیو کې اوبه وڅښې او بیا خوشحال
 خان خټک د افغان په تنګ توره وتړله او غږ یې پورته کړ:
 و مغلـــــول و ته به نن کړم اټک پوله
 ملک به خلاص کړم د مغول له غال او غوله

د دې ټولو په پای کې د هېواد په لوېدیځ کې میرویسې
 غورځنگ را ولاړ شو او دا سیمه یې د تورې او تدبیر په ګډ ځواک له
 ایراني ښکېلاک نه خپلواکه کړه، تردې چې شاه محمود د وقایوې
 فتوحاتو په لړ کې تر اصفهانه ورسېد او د شاه حسین صفوي
 ورسته واکمني یې رانسکوره کړه، شاه اشرف له ترکانو اوروښانو
 سره د ایران د هغو ځمکو په رسر چې دوی لاندې کړې وې جګړې
 وکړې او د ایران د وېشل کېدلو د مخنیوي هڅې یې کولې. له بده
 مرغه د میرویس نیکه ځای ناستي د کورنیو مخالفتونو ښکار او د
 ایراني نادر افشار تر فشار لاندې راغوزار شول او یو ځل بیا د
 بشپړې ازادۍ په لاره روان هېواد دېر ددو د بشپړ اشغال ښکار شو.
 احمدخان د نادر افشار یو ځوان خو پیاوړی او غښتلی منصبدار
 و د هند په فتوحاتو کې له نادر سره ملګری و او د ادارې، جګړې
 او سیاست تجربه یې کوله، کله چې نادر افشار د ایران په خوشان
 کې دده د ساتونکو له خوا ووژل شو نو احمدشاه بابا دخپلو
 افغاني عسکرو په مرسته هم دولتي خزاني او وسلې خوندي وساتل
 او هم یې د نادر افشار کورنۍ او اولادونه له بې سترۍ او ضرر څخه
 وژغورل او وساتل.

تر دې حد لاسه كندهار ته راستون شو. د لويې جرگې د تاريخي
عنعنې په را ژوندي كولو سره دې مشران سره كښينول او ترې وې
شونېدل چې د آزاد افغانستان له پلوه مشر وټاكي او لكه د ميرويس
نيكه د دورې غوندي د اولس په مشوره اوخوبه په هېواد كښې يو
ملي واك ټينگ شي.

جرگه تر اوونۍ زياته اوږده شوه او د نه ورځو تر تېرېدو وروسته
چې د افغاني خپلونو مشران د ملي مشر په ټاكنو سره يوه خوله نه
شول نو صابر شاه ملنگ د دوي له منځه پاڅيده له نژدې كړوندي نه
يې د غنمو يا ورېشو وږي راوشكول، رايې وړل او د احمد شاه بابا په
دستار كښې يې وروټومبل، لاس يې پورته كړل. دعا يې وكړه او
ويې ويل چې احمد شاه زمونږ پاچا دی او كه هر څو ځوان دي خود
تدبير او مېړانې له مخې بابا دي، دا ټاكنه جرگې په يوه خوله ومنله
او احمد خان احمد شاه شو، بابا شو، د افغانستان پاچا شو، چې
لږه ساه يې واخيسته په هېواد كښې دننه يې اداره جوړه او امنيت
ټينگ كړ نو بيا يې په لښكر كښيو او فتوحاتو لاس پورې كړ. د
هېواد په ختيځ كښې يې د هند سيمه وچه لاندې كړه او د ديلې پر
تخت كښيناست، ايران ته په توغ او نغاړه ولاړ او دهغه هېواد ډېرې
برخې يې لاندې كړې، د ماوراءالنهر زياتې سيمې يې ونيولې او له
هغو ټولو يرغلگرو نه يې غچ واخيست چې تر ده وړاندې دوي دوي
نيمې پېرې يې افغانستان تر منځ وېشلي او د هېواد خلك يې
خورولي وژلي او د آزادۍ په جرم په خپلو پاكو ونيو لښولي وو.

احمد شاه بابا يو مدبر پاچا و، د بنډاره او خود داره پاچا و، د
دښمنانو په وړاندې "شديد" او د خپلو په وړاندې "رحيم" و په عدل
او داد يې پاچاهي كوله او په توره او مېړانه يې د هېواد پولې ساتلې.
ده د افغانستان سياسي پولې د دې هېواد له طبيعي پولو سره
سمې كړې او په وقايوي فتوحاتو يې د هېواد پولې مضبوطې او د
واكمنۍ پر ځاى يې په سيمه كښې يوه لويه ستر واكي ټينگه او
افغاني امپراتوري يې جوړه كړه.

پورتني. يادې شوي پيرى لکه څومره چې د پښتنو په سياسي ژوند کښې سپېرې او بدمرغي دي. همدومره د پښتنو په ادبي او ثقافتي ژوند کښې شنې او ټېکمرغي دي اولکه څنگه چې په دې دوره کښې تورو (شمشیرها) مقابلې کړې همداسې تورو (حروفو) او قلمونو هم مبارزه کړې او په پښتو کښې د ادب يوه لويه ذخيره اويانگه رامنځ ته شوې ده تردې چې دې دورې ته دپښتو ادب زرين دور ويل کېږي.

روښانيانو چې دبايزيد روښان په مشر تابه په مغولو پسې توره را ايستلې وه، ورسره يې قلمونه هم راپورته کړي وو او په پښتو کښې يې دروښانه روښاني ادب خپله په همدې وخت کښې کښېوده.

تردې وخته پښتو ادب په وقفه يې بڼه اوپه خواره واره ډول زېږېدلی، خلق شوی او تر مونږ پورې رارسېدلی و، له دوهمې هجري پيرې نه د امير کروړ وياړنه اورېدل کېده، بيا چويتيا وه، له درېيمې پيرې نه د هاشم سرواني غږ زمونږ تر غوږه رارسېدلی و، په څلورمه پيرې کښې د شيخ رضي او امير نصر لودي نيوکې او غبرگون د هغو تکفيرو نو بيان او سپيناوي کاوه چې دښمنانو په دوی لگولي وو، بيت نيکه دپښتونخوا په يوه بله سيمه کښې له لوی خدای سره د زړه خواله کول اوڅو نور د گوتو په شمېر کان. له پنځمې پيرې نه د شيخ اسعد وړنی بولله رارسېدلی، له شپږمې پيرې نه د شيخ تيمن کاکړ، ټنکارندوی غوري، ملکيار غرشين، تايمني او قطب الدين بختيار غږونه اورو، په اوومه پيرې کښې پر پښتونخوا د مغولو تاراک د تورو هنگامه هم تود وي او ورسره د تورو او ادب هم، هوتک بابا په خپل رزميه پارکي کښې خوانان د دښمن مقابلې ته راغواړي او مبارزې او مقاتلې ته؛ شيخ متي بابا د خدای کاینات په نوي فلسفي نظر گوري، په اتمه پيرې کښې ملکيار هوتک او اکبر زمينداوري ژوند کوي او پښتو ادب ته نوې

پښتني لري، په نهمه پيړۍ كښې انفرادي هڅې پراخېږي، د
 پښتونخوا په گوټ گوټ كښې ادبي زمزمې اوږو او له پښتونخوا نه
 بهر هم سلطان بهلول لودي او خليل خان نيازي په هند كښې پښتو
 شعر وايي. زرغون خان نوزي او زرغونه كاكړه په پښتونخوا
 كښې، د شيخ ملي دفتر او ديوسفزو ژوند پېښو په اړه د پښتنو
 تاريخ هم دهمدې پيړۍ دي، خو موږ گورو چې دا ټولې حلقې يوله
 بله بيلې او خورې وړې دي خو روښانيان دبايزيد روښان په مشر تابه
 د قلم په اخيستو سره ادب ته زماني تسلسل ورکوي او ټولې کړۍ يې
 د پرله پورې لړۍ بڼه نيسي او يو داسې ادبي بنسټ ېږدي چې بيا
 وروسته د پښتو ادب طلايي مانۍ پرې ودانېږي.

دروښاني ډلې مخکښ ليکوال په خپله بايزيد روښان و، چې
 بيا پسې ارزاني، ميرزا، مخلص، دولت، واصل، کریمداد، ملاعمر
 او نور د روښاني ادب ډيوه روښانه ساتي. اخوند درويزه که څه هم
 فکرأ له دوي سره مخالف او د مغولو پلوي دی خو د ادب په منډه
 كښې همغه د روښانيانو لاره نيسي: دی، زوی يې کریمداد او نور
 پيروان يې همدا لاره پالې او پښتو ادب ته پښتني کوي. ورپسې
 خوشحال خټک هم د تورې تر څنگ خپل تېره قلم هم راپورته کړې و
 او په پښتو ادب كښې يې بنيادي تيرې كښېښودې ده په خپل کور
 كښې د ادب يو روزنځی او پوهنځی جوړ کړ، گڼ شاعران زامن او
 لوڼې يې ټولنې ته وړاندې کړل او گڼې ادبي هستونې وشوې، اشرف
 خان هجري، عبدالقادر خان، صدر خان، سکندر خان، بهرام خان،
 گوهر خان، حليمه، سعيد، آزاد خان، کامگار خان او نور د دې
 کورنۍ خوږ ژبي شاعران دي چې ډېر پياوړي شاعر يې کاظم خان
 شيدا د احمد شاه بابا همغږی او همعصر و.

د خوشحال خان خټک له ادبي پيل سره د پښتو ادب زرین دور
 پيل شو چې نه يوازې په خټکو بلکه د پښتنو په بيلابيلو
 خېلونو كښې پياوړي شاعران رامنځ ته شول او د پښتو ادب يوه نوې
 هنگامه يې توده کړه لکه د ټولو پښتنو منلی بابا رحمان بابا،

حمید مومند، خواجه محمد ټنگی، یونس خیبری، قلندر، مصري
 خان گگیانی، معز الله خان مومند، اشرف خلیل، میا محمدی
 صاحبزاده، خانگل خلیل، نجیب سربندی، پیر محمد ککر،
 علیخان مهمتری، ابوالقاسم، الیودی حافظ، عبدالعظیم زانیزی،
 محمد هوتک، زرغونه انا، بی بی زینب، شاه حسین هوتک، ریډی
 خان مومند، ملانور محمد غلجی، عبدالرحیم هوتک او نور په
 لسه اویس اوږي اوڅوږ ژبی شاعران او ادیبان او د پښتو ادب دا اوج،
 موج، عروج او څپاندې د احمد شاه بابا د ژوند تر پایه را روانه وه،
 ده دهمدې طلايې عصر په پایڅوږ کښې ژوند کاوه او په پښتو ادب
 کښې یې مخې ته پخې ادبي تجربې پرتې وې

[۳]

احمد شاه بابا دوخت ناوړه سیاسي حالاتو او د پردیو یرغلونو
 د توري اخیستلو ته وهڅاوه او د پښتو ادب یې ساري ودي او
 پرمختګ د قلم اخیستلو ته، دی د خپلو پښتنو باباگانو امیر کروړ،
 بایزیدروښان، خوشحال خان خټک، سیدال خان ناصر، شاه حسین
 هوتک د توري او قلم په ګډ میراث کېناست او دواړه یې ښه وځلول
 او ښه وچلول.

هو! د بابا سیاسي، نظامي، اداري او جنگي اړخ تاریخونو ډیر
 څېړلی او ځلولی دی تردې چې دده علمي، ادبي، تصوفي او فکري
 اړخ یې تر سیوري لاندې راغلی او ډیر لږ رابرسېره شوی دی
 موږ دلته دده د ژوند له لومړي اړخ نه تیرېږو او یوازې پر دوهم
 اړخ یې غږېږو ځکه چې زموږ له دې څیرنې او ددې دیوان سره یې
 همدا اړخ اړخ لګوي.

احمد شاه بابا مخکښي له دې چې واکمني ته ورسېږي مشران
 یې د قوم مشران او ښه وړه کچه حاکمان وو نو دی له هماغه
 ماشومتوبه لکه څنګه چې دلور و کورنۍ عادت و تر روزنه لاندې
 نیول شوی او درس اوزده کړې ته کښینول شوی و.

بابا په تنګۍ خوانۍ د پښتنو د کورنيو رښتو له امله د شاه حسين هوتک له خوا هغه وخت زنداني شو چې له خپل مشر ورور ذوالفقار خان سره له فراه نه کندهار ته راغی. دی شپې کاله د شاه حسين هوتک په زندان کېني و او د خوانۍ د فکري ودې دا مهمه دوره يې په زندان کېني تېره کړه.

د احمد شاه بابا د زندان د دورې په باب تردې زيات هېڅ معلومات نشته خوږه فکر کوم چې د زندان دې دورې ده ته د يوه ښوونځي کار ورکړی وي او تصوف او ادب ته يې چې دواړه فکري تمرکز غواړي همدلته توجه راگرځېدلې وي.

دی له يوې خوا د پښتنو د يوې درنې کورنۍ غړی و، د شاه حسين هوتک کورنی هم يوه درنه او پښتنه کورنی وه، نو د ده د ورور بند د سياسي ملحوظاتو له مخې و چې دی ضمناً ورسره بندي وو، زه باور لرم چې دوی ته به د پښتنو مېلمنو په توګه په بند کېني تسهيلات او اسانتياوې برابرې وې او څرنگه چې د شاه حسين دربار د علم او ادب دربار و نو يقيناً چې احمد شاه بابا ته به د کتاب او مطالعې اسانتيا وې موجودې وې، ده به زده کړه او مطالعه کوله او څرنگه چې د شاه حسين هوتک دربار د پښتو ادب د ودې دربار و نو فکر کېږي چې احمد شاه بابا به ادب ته دمخې کولو په لاره کېني د همدې ادبي محيط تر اغيز لاندې راغلی وي، که څه هم ده ته د يوه بندي په حيث داسې مجالسو ته د تلولاره نه وه خو د دې ادبي هڅو فعاليتونو او منظم ادبي دربار نه چې هره اوونۍ به يې د نارنج په ماڼۍ کېني غونډې کولې، خبرېده او اغېزمن کېده.

د ۱۳۰۱ کلنۍ سن د زده کړې، اخذ او استعداد د غوړېدنې سن وي، دی په بند کېني له نورو ټولو مصروفيتونو نه بې غمه و او کتاب او ادب ته يې چې مخه شوې وي نو بيا د ده د ځپاند استعداد د غوړېدنې له پاره يو طلايي فرصت و او د ده د خداي ورکړي فراست او ذهانت د ودې له پاره يوه ښه زمينه.

احمد شاه باب دپاچا کېدونو په لومړيو دوو کډو کې چېل
لومړي ديوان راغونډ او ترتيب کړ او د هم گواهي لي چې ده شاعري
تر پچاهي ډيره وړاندي شروع کړې او بې هم رما ټکل دي چې د
اديب پاچا نه همدې زبدان نه به د ادبي مدرسي په توگه خپله
شاعري او چېل ادبي فعاليت رانښلولي وي.

[۴]

احمد شاه باب له تنکي خواي نه تر مړينې پورې پر له پسې
شاعري کړې اوزياته ادبي سگه يې موپته رپرسي ده
لوی استاد علامه عبدالحي حبيبي په لوی احمد شاه بابا کښي
احمد شاه باب د خوشحال خان خټک د ادبي مکتب پسرې بللي او د ده
وينا ساده، له پيچلو استعارونه لرې خوږه او دلکشه گي (لوی د
احمد شاه بابا پنځم مخ) خو په پښتانه شعراء کښي خپله خبره بيره
اخلي او د رحمان باب د ادبي مکتب پسرې گڼي (پښتانه
شعراء ۱/۳۳۰ مخ)

لوی استاد د خوشحال خان خټک د ادبي مکتب او مکتب
خاڼگړنې داسي شمېري

۱- دې سبک د پښتو شعر ډېرارت کړ، علاوه پر غزل، مثنوي،
قصيده، رباعي چې تر خوشحال دمخه ويل شوي وو ده نور ټول
دعربي او فرسي د شعر اقسام په پښتو وويل او ځيني بټکارونه يې
هم د شعر په اقسامو کښي وکړل

۲- په دې سبک کښي هر ډول صوفي، اخلاقي، فلسفي،
لکاهي مضامين او مدح، رثاء، محاکات، اجتماعي حري شته چې
ملي عواطف او مزيا هم تلقين کوي او سوشل حادي اوراب سبک
دي.

۳- په دې سبک کښي د پښتو او پښتونوالي او د پښتني اخلاقو او
ملي احساساتو روزنه هم شته او د خوشحال خان خټک چېل اشعار د
ملي جذباتو ډک دي

۴- په دې سبک کې چې - وړې او وړې قصیدې پر یوه موضوع
چې شاعر غوره کړې وي ویل شوې دي چې هره قصیده یو سېل
اجتماعي یا تبلیغي یا تاریخي مضمون دی

۵- په دې سبک کې بدیعې صنایع او تلازمات او تشبیهات گډه
نول مگر دومره ده چې شاعرانو یې د اشعارو ساده گي او سلاست
تر صحت او تکلف قربان نه کړل او د طبیعت له لمنې څخه ونه وتل
او ډېرې پېچلې ویا وې یې په اشعارو کې راښه وړې

۶- حماسي احساسات په خپله خوشحال حار په دې سبک کې
راوړل او شاگردانو یې هم لږ-لږ پیروي وکړه

۷- تنقید او هجو هم په دې سبک کې شته او پښتو شاعرانو
مخصوصاً د مغولو د استعمار طلبنو ډېره هجو او غږنه کړې او د
پښتونوالي په مقابل کې یې د مغولوالي کلمه جوړه کړې ده

۸ د دې مکتب په شعارو کې ډېر حکم او نصایح او فلسفي
مطالب شته چې د ژوندون اسرار او دقیق پکښې رغښتل شوي
دي

۹- د دې ارزښت له پلوه دا سبک تر ټولو جامع اونه دی چې
معنوی او شعري دواړه قوتونه لري

۱۰- په دې سبک کې خورالور او د نزاکته ډک شاعرانه تخیلات
شته او د تخیل نوښتونه لري چې طبیعي رنگ له لاسه نه ورکوي
(پښتانه شعراء ۲۸-۲۹ مخونه)

ارواښاد علامه حبیبی درحمان بابا د سبک ځانگړنې داسې
یادوي

۱- د دې سبک شاعر د روح الهام مني، د مادي سره یې ډېر
سروکار نه دی، د هغې دنیا څخه خبرې کوي چې ابدی دیاده

۲- د دې سبک شاعر له مادي کثافتو څخه لېسې او
هله څي چې صلح کړل دی او د دې خاورینې سړی شور هاشور
پکښې نشته

۳- د سبک په دود حاستو په تصویر کې سپېڅلی او
سندس دی. اسهام نه ننه گڼي او د شعر الفاظ ساده او سکلې
خوبوي

۴- غزلیات. قصاید. رباعیات او د شعر ټول قسم په
سپېڅلي ډول وایي وله مینې و اخلاقو څخه پریږي
۵- د عشق او مینې په دنیا گڼې هم د واقعیت خوا ته ځي
و د خیال لږ تبع کېږي

۶- د دې سبک شاعر عشق او الهام د ژوندون مد رگي.
بقین او ایمان پر عقلمت غموره گڼي (پښتانه شعراء، ۱/ ۳۰-۳۱)
(مخونه)

زما له نظره احمد شاه باب د شاعري ځانگړی سبک لري، د چې
خوشحال باب د سبک لږ لږ نجینې هم پکې شته، د رحمان بابا د
سبک ځینې ځانگړنې هم لري او د روښانيو د سبک او حتی د ده د
معاصر و د درېر د شاعر پیر محمد کاکړ د سبک رنگ هم پکې
شته چې ره دلته دا ټول سکونه به څېرم. بلکه په لمدیر سره وایم
چې

د احمد شاه باب د شاعري په تصوفی اړخ کې د رحمان باب د
سبک پر اغېز سربېره د روښاني تصوف رنگونه هم حوت او ښکاره
دي او خصوصاً شعريې د شکل له پخه تر خوشحال باب و رحمان
بابا ډېر زیات د روښاني شاعرانو ورده پالي او نږدېره حده د رحمان
باب د شعر له سلاست او د خوشحال باب د شعر له صلابت نه را تین
دی و ن کله کله له فني گډوډیو، د قافيې له گډوډیو سره
مخامخ او د بحرونو او سېلابونو له کسچ او مېچ نه پرېوتی دی

همدا راز د احمد شاه بابا د شعر یو خوندور اړخ د اولسي ادب
رنگ دی، چې پرې پروت دی و ډېر بیتونه او غزلونه یې له تاریخي
نارو، غږو او د میدو او ماشومانو له سدرو سره نژدېولی او ورته
والی لري او اولسي ژبه او ادا ساتي.

لکه دا بیت:

ي

محامی راعله ریږی

رنگه یې گل سترگې گلی

کټ مې د "غاري" په بڼه دی

په دې توگه د احمد شاه بابا شاعري که کوم ځانگړی ادبي
مکتب نه دی، خو د سند له مخې یقیناً چې ځانگړي کړه وړه،
حوریت او پابست لري، چې ناستي به د دیوان د لوستلو پر وخت دا
ځانگړنه او بېلوالی ښه ترڅه محسوس کړي

[۵]

د احمد شاه بابا د دیوان گڼې، قلمي نسخې موندلې کېږي، موږ
د ده د دیوان نسخې په دوو ډلو وېشلای شو، خو د هغه دیوان
نسخې دی چې ده د خپلې واکمنۍ په څلورم کال راغونډ کړي او
زیاته برخه یې د ده د خوسې او د پچهسې تر دورې وړاندې شعرونه
دي، دا دیوان یې بې نقل شوی چې گڼې نسخې یې راپاتې دي و په
پای کېنې یې دا ښونه راغلې دي

یاراسو موږ به خو تاسو داسې

کتاب ختم شو په دوشې

نه هزا و صد شصت و سې

په اخر ورځ د روژې

بې په صر سې شي تلې

ارم ورسېدې نه وي

چې په کار یې شي په ورځ د جولې

احمد په دعا یاد کړی یاراسو

د دې دفتر په اکثره شعرونو کې د ده نوم تش "احمد" راغلی
او یوازې هغه غزلې یې "احمد شاه" لري چې د شاهي پر وخت یې
وینې

دل د ده د دیوان هغه نسخې دی چې د ده تر مړینې وروسته
راغونډې شوې و د ده ټوله شاعري پکې خوندې ده، د دیوان د
دې بشپړ متن نسخې معدودې و معدودې دي

د احمد شاه باب دیوان لومړی ځل علامه عبدالحی حبیبي د
لوی احمد شاه باب په نامه له یوې مفصلې او مبسوطې سریرې سره
په ۱۳۱۹ لمریز کال په کابل کېنې د پنتو ټولنې له خوا خپور کړ او

ن

دوهم ځل په ۱۹۶۲ ميلادي کال د پېښور د پښتو کيښمۍ له خوا
 په پېښور کسې خپور شو که څه هم د پېښور چاپ، د خطي نسخو
 تر څنگ د کابل له چاپ نه هم استفاده کړې. خو د بري غزني ترې
 پاتې شوي ويايي بري ايسې دي په همدې ترتيب د پېښور د
 چاپ زياتي غزلي د کابل په چاپ کښې شته و له خطي نسخو
 اخيستل شوي، فکر کېږي چې دا به دا ستاد جيسي په لاس کښې
 خطي نسخه نه درلودې او يا به يې ځيې ده قصدا پرې ايسې وې
 ځکه د بري ابتدايي او حامي غزلي پکښې شته چې تصحيح شوي او
 تصحيح شوي نه دي او د بابا د ديوان د ابتدايي مودو شکري
 په هر حال دا چاپ د بابا ټول سر لاسه شوي کلام لري او د دې
 دواړو چاپي نسخو له مخې تيار شوي دي. له دويم چاپ نه اخيستل
 شوي غزلي او ستونه په ستوري بڼه شوي او په گڼو غزلو و
 اشعارو کښې د کابل چاپ متن ته ترجيح ورکړل شوي ده
 گران مومن موجد د بابا د ديوان دا کار په خاصه مينه او حذره
 کړی او په خپل لگښت يې تاسوته وړاندې کوي چې د ده دا له خپل
 ملي کلتور، ادب و معنوي شتمنيو سره مينه د ستايلو او مبارکۍ
 وړ ده

په درنښت

حبيب الله رفيع

حيات اباد، پېښور

۱۳۷۷/۱۲/۱۴

ل

غزلیات

(۱)

ده در د زړه په اقلیم زما
بصر د زړه ده سلیم زما
ب باور مینه در نعیم زما
بسم "الله" د دهر ایر کریم زما
ده د روح بحر عمیم زما
سور د زړه په حریم زما

بسم الله الرحمن الرحيم زما
بسم الله الرحمن الرحيم زما
بسم الله الرحمن الرحيم زما
بسم الله الرحمن الرحيم زما
بسم الله الرحمن الرحيم زما
بسم الله الرحمن الرحيم زما

بسم الله الرحمن الرحيم زما
"احمد" یا رب رحیم زما

(۷)
وابه نه ورمه له تا
که بد نوم مې وي په دا
که مې مینه وي رشتیا
توکل په رستیا
په تهره توره دلا
زه به تل اوسم بقا

(۲)
که ووايم زه رشتیا
ما ناموس درباردي ایسی
بد نامي مې نیکمې ده
چې رقیب په سترگو ویم
له اوله سر بازی کسرم
که مې لانمی الا کړه

ننداره "قالوا بلى"
 بیا ده بمی ماسوا
 الف یوتر ابدا
 "ت" توحید وایه مسا
 نبوت نور د مصطفی
 ما د نور ترله ملا
 په قدم پی شه فنا
 هویت خیره معنی

اختیار ووت له لاسه
 معرفت "قالوا بلى" دی
 بقا بحره مشوشه
 احديث د "ب" باور شو
 "ث" ثبوت نور کرم
 چي عالم پیدا نه و
 دي آمرزنده د هر چا
 د وحدت پر مخکه اوری

دا وېل پرېږده "احمد"

که وېل د مصطفی

(۲۲)

عجب بکار کا دلربا
 د عاشق خوسه فا
 پر عاشق پسو و ته بلا
 پرې کره سر به تېغ د لا
 دا به وویسی اعلا
 وایه تل "لاحول ولا"
 کرې به سیر "الی الله"
 مېوه واخله د بقا
 کره د "هو" پټکی تر ملا
 جهان ستا تر ابدا

(۲)
 په خوا راغله محبوبا
 هره چار له مکاری کا
 دا پخبل حس غره ده
 علاج نه لرې عاشقه
 که نه سر پرېکړې راشي
 رقیان دي په دالار کشي
 که ته خلاص شوي نه رقیسه
 "الی الله" سېرونه ډېر دي
 د بقا مېوه هم پرېږده
 که د "هو" پټکی تر ملا کرې

"احمد" خدای په مل اختیار کره

چې اختیار مشکل کشا

❁ (۴)

اوس زه ستا کوم فنا
لاس په سر درته ولاړم
ارمان هزار ارمان صنم
اس د خیال دی په شان دی
آفتاب چې دی له مخه رنګ زېری کا
آسمان که مخ لښکورم مخکی ولور ته
آینه چې له شسته دي جلوه کا
آبی مخ زه اوږه رنګ ژړا کړم
آبیه د مجنون له مخې ولاړ شه
آب حیات دی له زرخه معلومېږي
اشنا یې جانه هغه بللي بویه
ابد د رحمت که سر بهرون کا
انګن یې د سرو زرو تورې خاورې
اورمې په زړه بل دتا د عشق دی

احمد په یار قسم دی بی له یاره
که به خوښ وی په دنیا یا په عقبا

(۵)

که په زړه باندې هر څو کوم دوا
زما زړه که دلې وای ما به دوا کړه
مغشوقه په هڅواله لکه اسمان شوه
چې له لاسه ناامیده هم نه پښو سي
مینه هیچیرې په زړو په زور نسي
محبت که یې په زړو یا په زور وای

(۳۳)

ای فریاد رس شهها
یار له مامه کړې جدا
مالا په هیڅ حالت مه کړه سوا
په قدم قدم په چشمو زما
نرو په کوم حسن سمی کړي له تا
ګڼه یا دبی شوه د ستا د قد علیا
له حیرته سترګی څو ږی ژړیا
له ژړا مې د سینی زېری لالا
له دنیا چې په ارمان و ته لیلا
له غاښونو صبحدم کوي خدا
چې په غم وځوږ زهیروي د اشنا
چې په داغ زړه د لا لا و که ژړا
چې پرې نه وي د شهلا سترګو رڼا
آرزو مند دی ددیدن یم دلربا

احمد په یار قسم دی بی له یاره
که به خوښ وی په دنیا یا په عقبا

(۴۸)

بي لیدنه به جوړ شي راته دا
باري وړی دی د یار مهر و وفا
و اسمان و ته لاس نه رسي د چا
بل امید یې پاته نسي بی له خدا
د شهلا مینه په روح ده زړه لتا
نن به مینه وه حاصله د هر چا

وښه عشق لره فنا نشته هېچېرې
 چې فاني سي دا باقي. بقا فنا سي
 نور به درسي ده بقا بي نهايته
 چې له عشقه دې جدا کړی زما جانه
 دغه عشق به لتانه ځي تل تر تله
 چې سوا ته له سواو وکړې سوا
 معرفت کوره له ياره سره دادي
 هم يې عشق يو اراده دی که پوهیږی
 به نظر د تاد بار تفاوت نشته لکه دوه سترگې د چا چې وي بنا

وايي غوست بوقلمون کميس "احمد"

نه دی رنګ له بله رنګه پک تنها

(۶۲)

ته له خدايه غوښتي ما
 ای زما د زړه صفا
 زه بې څو کوم بې تا
 چې مې تل وای دلريا
 نه چه څوک سي بې وفا
 تر بې پته په دنيا
 نور به څه کړې راته وا
 هغو يو وړه محبوبا
 تير تر خان وم لا پخوا
 که نه واورې دا زما
 دا عاشق ووي بلا
 که نه هم کوی رضا

په کار نه دي بې له تا

(۶۱)

راسه راسه مرجبا
 همیشه می یاد ولی!
 آراسته که په دنیا یم
 همیشه زاري دعا کرم
 مرګی به دی په دنیا کښې
 سر په تیغ پریکړی ښه دی
 چې زه سر په بورجل کښېږدم
 چې یې سر په مینه کښېښود
 چې مې مینه یا دوله
 ای دلبره زړه به ښه کړې
 چې د زلفو په دام کیووت
 دا رضا به په رضا که

"احمد شاه" ته دواړه سرايه

(۷)

(۷۷)

چې معشوق عاشق ته وايي بې حيا
بې حياء دى عاشق ته وي بې ثنا
دا د عشق په اور صقل د عاشق زړه دى
په هيڅ شي به دى نور نه شي ناصفا
ليونی به د صحرا ولورته راسی
که پر راسی ستا له مخه پوښيا
که دستکيري مې دا ستا زلفيني نه شوې
تل به يم د فقيرۍ په انزوا
هر يو زړه چې په مژگانو ستا زخمي سو
بې دا ستا له سترگوله وپنښي شفا
چې په څه يار راضي کړي "احمد شاهه"

که په سر وي که په مال وي زموږ رضا

(۸)

(۸۲)

ستا له مينې په عالم کښې سوم رسوا
لرو ډير خو د زړه حال ومانه وا
چې دې حسن له دنيا څخه عروج کړ
کله زما خټه خمير وه په عشق ستا
نور طالع به زما سپين پر دنيا نه سي
مگر ستا مينې پرې وکړه تجلا
نور د حسن دې تمام له ځانه بيل کړم
ځکه نور د جهان نه وينم بې تا
چې مې زړه هې دا ستاد نور دفتر سو
دغه زړه په زړه خبر کړم لا پخوا

"احمد شاهه" هميشه خوښ اوبه له خدايه

چه مرآت د زړه دى خداى کړه محبوبا

(۹) ❁

(۸۹)

راشه راشه دا معنى څه ده ملا
معنى له لفظ کوم لفظ دى له معنا
يومرغه سينه په اورپښې په اوبه سريه اوره کښې
خوراک بې دسینې لارووطن پټ په خپله ها
اوراوبه اوره په خپله ها کښې منجمد شوه

هاخالې مرغې تروو اوس په خپله که لڼا
دوه يې ځانگې ځينې پيل دى نه نوى شتى
پرواز يې په اندېښنه حکم که په چا بلسا
شپږ مېنو کې يو له بله پټى لس يې سترگې
پنځه د شپې پنځه کا نه د ورځې که په غلا
اوو يې ژبې دوه يې سره د هر سر نور جدا
شپږ قرارى او اوومه يې د خپل صفت گويا
مز که عدم تخم معدوم تمرزمان د تسلسل دي
ددى مزكى تخم تمرابه اوره شنه والى وجود لڼا
"احمد" چې دا بيانکه هر طالب به طبع وايي
گوانه نه ده ... ايمان عتيق کاندې فضلا

(۱۷)

(۱۰)

که زه لورېم ستا د کورېم محبوبا هسې نه چې د پېغورېم محبوبا
نه د اصل لاف کوم نه د خبرو اور لېونې ستا د اورېم محبوبا
که دا ستا نظر پر ماوې تر لمر لوى يم که نظر کړې هومره لورېم محبوبا
که قسدم زما پر سر ږدې اې دلېره! زه خو خاورې ستا د لور يم محبوبا
چې لدم مې ستا د خيال په خاطر راسي زه خو ستا د خيال انځور يم محبوبا
زه په دا له نور عالمه بېکاله شوم چې له زړه په عشق خمورېم محبوبا
له "احمد" مې غسواره بې وفايي
ستا په مينه سره تورېم محبوبا

(۱۰۲)

(۱۱)

وبورجل ته دې ولاړ دي مینان ستا
که يې وژني خو په حکم دي روان ستا